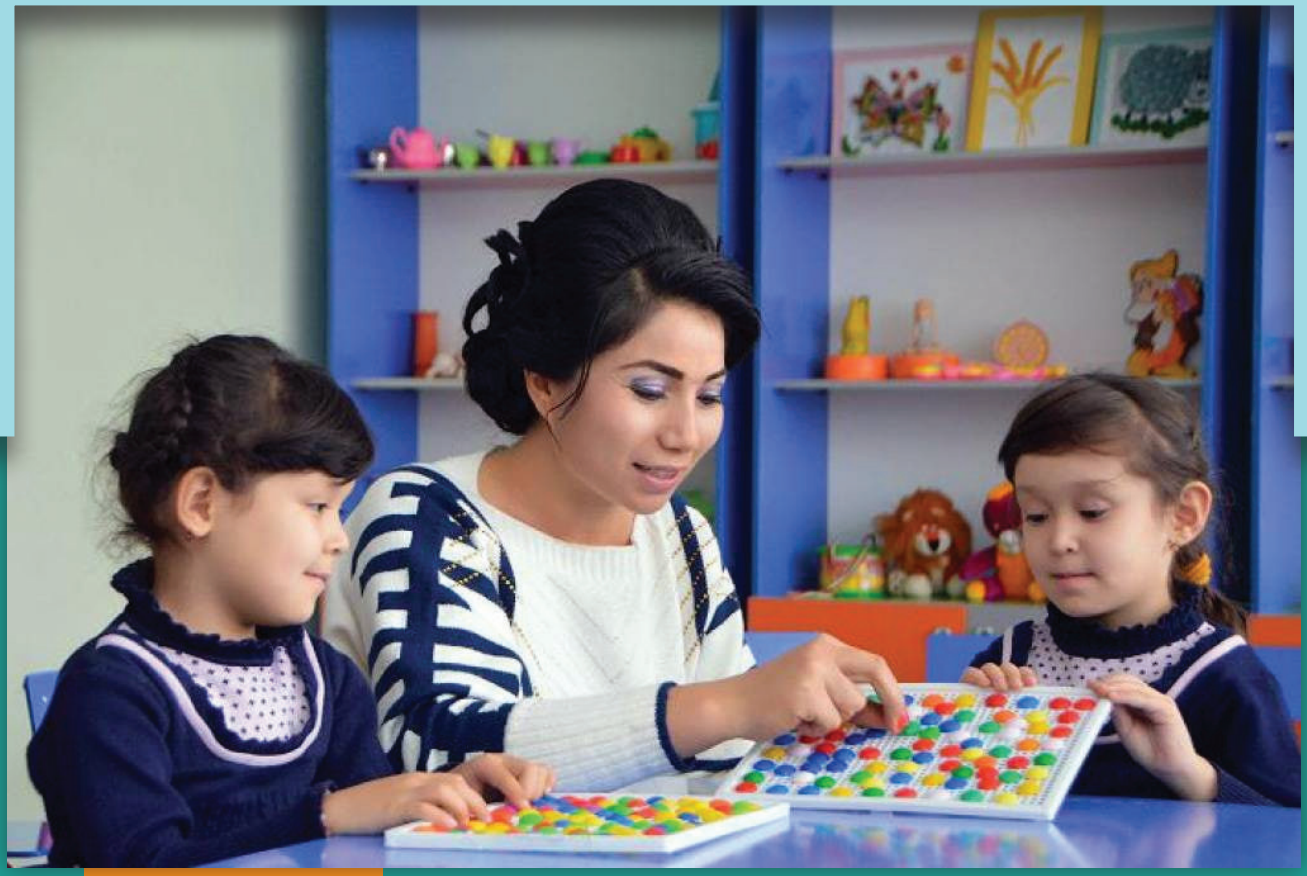
ISSN: 3060-4613

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№11(1)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslaşgan ilmiy jurnal

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Elektron naşr. 110 sahifa,
2-oktyabr, 2026-yil.

BOŞ MUHARRIR:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOŞ MUHARRIR ÖRINBOSARI:
Aşurov Ramzidin Ramazonoviç – Psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGAŞI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Şoumarov Ğ.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirğizboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şaripov Ş.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şermuhammadov B.Ş. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qöldoşev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozoğiston)
Rejep Özyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Ça – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Ş. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi Özbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM boş muharriri, Özbekiston Respublikasida xizmat körsatgan jurnalist, filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Ğafurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Şomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Nematov Ş.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yiça falsafa doktori (PhD)
Yuldaşeva F.I. – pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldaşeva D.B. – filologiya fanlari böyiça falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toşkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qaşqadaryo viloyati Maktabgaça va maktab ta'limi boşqarmasi boşliğining birinçi örinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bölimining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor öğli – Pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va işbilarmon" MÇJ
Hamkorlarimiz: Özbekiston Respublikasi Ta'lim va ilm-fan vazirligi, Özbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali Özbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni çop etiş uçun milliy ilmiy naşrlar röyxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari böyiça: OAK Kengaşi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

• Ekspert kengaşi (29.10.2024-y., №10)

• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari böyiça: Toşkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

• Ekspert kengaşi (25.05.2025-y., №10)

• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

Özbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

Ta'lim jarayonida deontologik tamoyillar asosida nizolarni boşqariş 10
Mirzayeva Faroxat Odiljonovna

Sun'iy intellekt asosida maktab öquvçilarining matematik xatolarini diagnostika qiliş va individual tavsiyalar şakllantirişning gibrid adaptiv modeli 15
Abdullayeva Nazokat Isayevna, Abdurazzoqova Zebuniso Tolmas qizi

Harbiy xizmatçilarning pedagogik mahoratini oşirişning ilmiy-metodik asoslari 21
Yadgarov Ravşan Ergaşeviç

Inklyuziv ta'limda logopedik texnologiyalardan foydalaniş metodikasi 27
Ikramova Dilafruz Furqat qizi, Ilhomova Malikaxon Dilşod qizi

Faoliyat markazlari vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarning raqamli savodxonligini şakllantiriş metodikasi 30
Jo'rayeva Gulira'no Nazirjon qizi

Bölajak tasviriy san'at öqituvçilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirişda an'anaviy naqqoşlik san'atining pedagogik imkoniyatlari 36
Rözmetov Quvondiq Şanazarovich

Pedagogik hamkorlik asosida ösmir yoşdagi öquvçilarda ijtimoiy voqelikka sezgirlikni tarbiyalaş mexanizmlari 42
Bazarova Gulnoza Ziyodulla qizi

Talabalarning ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini jismoniy madaniyat vositasida rivojlantiriş metodikasini takomillaştiriş 47
Imomov Asliddin Abdurazoqoviç

Harakatli öyinlar yordamida boşlanğiç sinf öquvçilarining harakat faolligini oşiriş usullari 51
Ernazarova Ziyoda Erkin qizi

Sun'iy intellektning inson fikrlaş qobiliyatiga ta'siri: intellektual rivojlaniş uçun imkoniyatlar va tafakkur zaiflaşuvi xavfi 55
Tölaganov Abdumalik Abdiraximoviç

Jadidçilik harakatining vujudga kelişining ijtimoiy-tarixiy şart-şaroitlari 60
Nişonov Muhammad Bahodir öğli, Pulatov Şerdor Nematjonoviç

Maktabgaça ta'lim taşkilotlari direktorlarining kasbiy kompetentligini rivojlantirişning nazariy-metodologik asoslari 66
A'zamova Malohat Nadjimovna

Söz yasalişi, morfologiya va sintaksisning özига xos xususiyatlari 70
Bobojanov Şaripboy Xudoşukiroviç

Inklyuziv ta'limda diskriminatsiyani oldini oliş va ularni psixologik qöllab quvvatlaş tamoyillari 74
Bozorova Muxlisa

Neyro logopediya va biometriya 78
Foiqova Diyora Anvar qizi

Bölajak öqituvçilarning metakognitiv faoliyatini rivojlantirişda refleksiv topşiriqlardan foydalaniş 83
Ibrohimova Şahlo Umarali qizi

3–4-sinf öquvçilarining badiiy asarlar öqişga qiziqişini oşirişning metod, şakl va vositalari 88
Rasulova Zohida Sindorovna

Raqamli ta'lim muhitida kasbiy-refleksiv kompetensiyalarni rivojlantirişning metodik tizimini integratsiyalaş 92
Talabova Dilrabo Tolibova

Informatika va uni öqitiş metodikasi fanini öqitişda adaptiv öquv dasturlari va virtual laboratoriyalardan foydalanişning metodik tizimi 98
Xomidov Zohidjon Adhamjon öğli

Развитие профессиональной компетентности будущих педагогов в условиях цифровизации образования 104
Шаланков Константин Константинович

INKLYUZIV TA'LIMDA DISKRIMINATSIYANI OLDINI OLIŞ VA ULARNI PSIXOLOGIK QÖLLAB QUVVATLAŞ TAMOYILLARI

Bozorova Muxlisa
Osiyo texnologiyalari universiteti magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada inklyuziv ta'limning mazmun-mohiyati, ta'lim jarayonida diskriminatsiyaning kelib çiqiş sabablari hamda uning oldini olişning samarali usullari tahlil qilinadi. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi har bir bolaning jismoniy yoki intellektual imkoniyatlari, ijtimoiy kelib çiqişi, jinsi, tili, soğliği yoki boşqa individual xususiyatlaridan qat'i nazar, sifatli ta'lim oliş imkoniyatini ta'minlaşdan iborat.

Kalit sözlar: inklyuziv ta'lim, diskriminatsiya, teng imkoniyat, alohida ta'lim ehtiyojlari, nogironligi bölgan bolalar, ta'lim sifati, ijtimoiy integratsiya, öqituvçi, maktab muhiti.

Abstract: This article analyzes the essence and significance of inclusive education, the causes of discrimination in the educational process, and effective ways to prevent it. The main goal of inclusive education is to ensure that every child has access to quality education, regardless of their physical or intellectual abilities, social background, gender, language, health status, or other individual characteristics.

Key words: inclusive education, discrimination, equal opportunities, special educational needs, children with disabilities, quality of education, social integration, teacher, school environment.

Аннотация: В данной статье анализируются сущность и содержание инклюзивного образования, причины возникновения дискриминации в образовательном процессе, а также эффективные способы её предотвращения. Основная цель инклюзивного образования заключается в обеспечении каждому ребёнку возможности получать качественное образование независимо от его физических или интеллектуальных возможностей, социального происхождения, пола, языка, состояния здоровья или других индивидуальных особенностей.

Ключевые слова: инклюзивное образование, дискриминация, равные возможности, особые образовательные потребности, дети с инвалидностью, качество образования, социальная интеграция, учитель, школьная среда.

KIRIŞ

Bugungi kunda ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri barça bolalar uçun teng va sifatli ta'lim oliş imkoniyatini yaratişdan iborat. Har bir bola özining qobiliyati, soğliği, ijtimoiy holati yoki boşqa individual xususiyatlaridan qat'i nazar, ta'lim oliş huquqiga ega.

UNESCO ta'limdagi diskriminatsiyani ta'lim oliş imkoniyatini çeklaydigan hamda şaxs yoki guruhga nisbatan teng bölmagan munosabatni yuzaga keltiradigan holat sifatida baholaydi [6]. Inklyuziv ta'lim esa ta'lim tizimini bolaning ehtiyojlariga moslaştirişni nazarda tutadi.

UNESCO yondaşuviga köra, inklyuziya faqat nogironligi bölgan bolalarni umumiy sinfga qabul qiliş bilan çeklanmaydi [7]. U ta'limdagi barça tösiqlarni aniqlaş va bartaraf etiş, öquv dasturlari, pedagogik yondaşuvlar, maktab muhiti hamda baholaş tizimini turli ehtiyojlarga moslaştirişni ham öz içiga oladi.

Özbekistonda ham inklyuziv ta'limni rivojlantirişga alohida e'tibor qaratilmoqda. Özbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 50-moddasida har kimning ta'lim oliş huquqi belgilangan hamda Vazirlar Mahkamasining 12.10.2021-yildagi 638-son[1] qarorida, alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bolalar uçun ta'lim taşkilotlarida inklyuziv ta'lim va tarbiya ta'minlanişi nazarda tutilgan [1].

Şuningdek, Özbekiston Respublikasining Qonuni,23.09.2020-yildagi ÖRQ-637-son[2] "Ta'lim töğrisida"gi va 6.12.2019-yildagi 595-son[3] "Maktabgaça ta'lim va tarbiya töğrisida"gi qonunlar hamda hukumat qarorlari uşbu sohaning huquqiy asoslarini belgilab beradi.

1 https://lex.uz/ru/docs/-5679836
2 https://lex.uz/docs/-5013007
3 https://lex.uz/ru/docs/-4646

Diskriminatsiya – şaxs yoki şaxslar guruhining muayyan ijtimoiy, jismoniy, intellektual, jinsiy, milliy, til, soğliq yoki boşqa individual xususiyatlari asosida huquq va imkoniyatlarining asossiz çeklanişi, şuningdek, ularning teng munosabat va teng şaroitlardan mahrum etilişidir [6]. Inklyuziv ta'lim nuqtayi nazaridan, diskriminatsiya alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bolalarning boşqa tengdoşlari bilan teng şaroitlarda ta'lim oliş, ta'lim resurslaridan foydalaniş va ta'lim jarayonida tölaqonli iştirok etiş imkoniyatlarining çeklanişida namoyon böladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ŞARHI

Inklyuziv ta'lim, diskriminatsiyaning oldini oliş va alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bölgan bolalarni psixologik qöllab-quvvatlaş masalalari köplab mahalliy va xorijiy olimlar, xalqaro taşkilotlar hamda pedagogik-psixologik tadqiqotlarda keng yoritilgan. Mazkur adabiyotlar tahlili şuni körsatadiki, inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi bolaning imkoniyatlari yoki rivojlanişidagi öziga xos xususiyatlaridan qat'i nazar, uning ta'lim-tarbiya jarayonida faol iştirok etişi uçun teng şaroit yaratişdan iborat.

UNESCO tomonidan işlab çiqilgan inklyuziv ta'limga oid ilmiy-metodik materiallarda ta'limdagi tenglik va diskriminatsiyaning oldini oliş masalalariga alohida e'tibor qaratiladi. UNESCO yondaşuviga köra, inklyuziya faqat alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bolalarni umumiy ta'lim muassasasiga qabul qiliş bilan çeklanmaydi, balki ta'lim jarayonida mavjud bölgan jismoniy, ijtimoiy, pedagogik va psixologik tösiqlarni aniqlaş hamda ularni bartaraf etişni ham nazarda tutadi [7]. Uşbu yondaşuv maktabgaça ta'lim taşkilotlari uçun ham muhim ahamiyatga ega, çunki aynan maktabgaça yoşda bolalarda tengdoşlarga nisbatan munosabat, muloqot va ijtimoiy xulq-atvorning dastlabki könikmalari şakllanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda inklyuziv ta'lim jarayonida diskriminatsiyaning kelib çiqiş sabablari, uning ta'lim oluvçilarga ta'siri hamda diskriminatsiyaning oldini oliş yöllarini aniqlaşga qaratilgan metodlardan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida nazariy va amaliy metodlar uyğunligiga asoslanildi. Tadqiqotning nazariy qismida ilmiy adabiyotlar, pedagogik va psixologik tadqiqotlar, me'yoriy-huquqiy hujjatlar hamda inklyuziv ta'limga oid ilmiy maqolalar tahlil qilindi. Uşbu jarayonda tahlil, taqqoslaş, umumlaştiriş va tizimlaştiriş metodlaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Inklyuziv ta'lim – bu barça öquvçilarni ta'lim jarayoniga jalb qiliş, ularning individual ehtiyojlarini hisobga oliş va ta'lim olişlari uçun teng şaroit yaratişga qaratilgan pedagogik tizimdir [8]. Inklyuziv ta'limda asosiy masala bolaning imkoniyatlarini çeklaş emas, balki uning rivojlanişi uçun qanday şaroit yaratiş mumkinligini aniqlaşdan iborat. Masalan, eşitişida muammosi bölgan bola uçun imo-işora tili yoki maxsus texnik vositalardan foydalaniş, harakatlanişida qiyinçiligi bölgan öquvçi uçun maktab binosida panduslar örnatiş, öqişda qiyinçilikka duç kelayotgan bola uçun esa qöşimça vaqt yoki individual topşiriqlar ajratiş mumkin.

Inklyuziv ta'limda diskriminatsiyaning kelib çiqişiga bir qator ijtimoiy, pedagogik va taşkiliy omillar sabab böladi. Jumladan, jamiyatda mavjud stereotiplar va notöğri qaraşlar, nogironligi bölgan bolalarning imkoniyatlarini yetarliça baholamaslik, öqituvçilarning inklyuziv pedagogika böyiça kasbiy tayyorgarligi yetarli emasligi, ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasi va infratuzilmasi barça bolalarning ehtiyojlariga moslaştirilmaganligi diskriminatsiyaning asosiy sabablaridan hisoblanadi. Şuningdek, ota-onalar va pedagoglar örtasidagi hamkorlikning sustligi, ta'lim resurslarining yetişmasligi hamda individual ta'lim ehtiyojlarining hisobga olinmasligi ayrim bolalarning ta'lim jarayonida teng iştirok etişiga tösqinlik qilişi mumkin.

Maktabgaça ta'lim bolaning şaxsiyati, dunyoqaraşi, ijtimoiy könikmalari va ruhiy rivojlanişi şakllanadigan muhim davr hisoblanadi [3]. Aynan şu davrda bolalar öz tengdoşlari bilan muloqot qilişni, birgalikda öynaşni, öz fikrini bildirişni va boşqalarning fikrini hurmat qilişni örganadilar. Şu sababli maktabgaça ta'lim taşkilotlarida barça bolalar uçun teng, xavfsiz va qulay muhit yaratiş muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bolalarni ta'lim-tarbiya jarayoniga jalb qilişda diskriminatsiyaning oldini oliş va ularni har tomonlama qöllab-quvvatlaş zarur [5].

Inklyuziv ta'limning asosiy mazmuni har bir bolaning imkoniyatlari va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda, uning ta'lim-tarbiya jarayonida faol iştirok etişini ta'minlaşdan iborat [9]. Maktabgaça ta'lim taşkilotida bola nogironligi, rivojlanişidagi öziga xos xususiyatlar, nutqiy qiyinçiliklar, jismoniy imkoniyatlar, ijtimoiy kelib çiqiş yoki boşqa individual belgilariga köra tengdoşlaridan ajratilmasligi kerak. Har bir bola mehr, e'tibor, hurmat va qöllab-quvvatlaşga muhtoj. Tarbiyaçi bolaning kamçiliklariga emas, balki uning imkoniyatlari va ijobiy jihatlariga e'tibor qaratişi lozim.

Maktabgaça ta'lim taşkilotida diskriminatsiya turli şakllarda namoyon bölişi mumkin. Masalan, ayrim bolalarni öyinlarga qöşmaslik, ular bilan muloqot qilmaslik, ularni boşqa bolalardan ajratib qöyiş, qobiliyatlarini past baholaş yoki individual ehtiyojlarini hisobga olmaslik diskriminatsiyaga olib kelişi mumkin. Ba'zan bolalar

öz tengdoşlarining taşqi körinişi, nutqi, harakatlanişi yoki xatti-harakatlaridagi farqlarni tuşunmagani sababli ularni masxara qilişi mumkin. Bunday vaziyatlarda tarbiyaçi va psixolog zudlik bilan pedagogik hamda psixologik çoralar körişi, bolalarga bir-birini hurmat qiliş zarurligini tuşuntirişi kerak. Maktabgaça yoşdagi bolalarni psixologik qöllab-quvvatlaş ayniqsa muhimdir. Çunki bu yoşda bolaning özіga bölgan işonçi, xavfsizlik hissi va atrofdagilar bilan munosabati şakllanadi. Agar bola doimiy ravişda kamsitilsa, masxara qilinsa yoki boşqa bolalardan ajratilsa, unda tortinçoqlik, qörquv, xavotir, özіga işonçsizlik va jamoaga qöşilişni istamaslik kabi holatlar paydo bölişi mumkin. Şu sababli maktabgaça ta'lim taşkilotida bolaning ruhiy holatini kuzatiş va unga öz vaqtida psixologik yordam körsatiş muhim vazifalardan biridir.

Psixologik qöllab-quvvatlaş jarayonida maktabgaça ta'lim taşkiloti psixologi, tarbiyaçi va ota-onalar hamkorlikda işlaşi kerak. Psixolog bolaning individual xususiyatlarini örganib, uning jamoaga moslaşiş darajasini kuzatadi, zarur hollarda individual suhbatlar va rivojlantiruvçi maşğulotlar taşkil etadi. Bolaning özіga bölgan işonçini oşiriş, qörquv va xavotirlarini kamaytiriş, tengdoşlari bilan muloqot qiliş könikmalarini rivojlantiriş psixologik qöllab-quvvatlaşning muhim yönalişlari hisoblanadi. Maktabgaça yoşdagi bolalar bilan psixologik iş olib borişda öyinlardan foydalaniş samarali hisoblanadi. Masalan, "Döstimga yordam beraman", "Biz hammamiz döstmiz", "Birgalikda öynaymiz", "Men seni tuşunaman" kabi rivojlantiruvçi va tarbiyaviy öyinlar orqali bolalarda mehribonlik, döstlik, hamkorlik, empatiya va özaro hurmat kabi sifatlarni şakllantiriş mumkin. Ertaklar, rasmlar, rolli öyinlar va jamoaviy maşğulotlar orqali ham bolalarga insonlarning taşqi körinişi yoki imkoniyatlari turliça bölişi tabiiy holat ekanini tuşuntiriş mumkin. Tarbiyaçining bolaga bölgan munosabati ham psixologik qöllab-quvvatlaşning muhim tarkibiy qismidir. Tarbiyaçi har bir bolaning kiçik yutuqlarini ham e'tirof etişi, uni rağbatlantirişi va öz imkoniyatlarini namoyon qilişiga şaroit yaratişi kerak. Bolalarni bir-biri bilan "Sen undan yomonroqsan" yoki "Sen buni qila olmaysan" kabi iboralar yordamida soliştiriş mumkin emas. Aksinça, "Sen ham uddalaşing mumkin", "Keling, birgalikda harakat qilamiz", "Sening ham kuçli tomonlaring bor" kabi ijobiy va qöllab-quvvatlovçi sözlardan foydalaniş bolaning özіga bölgan işonçini oşiradi.

Inklyuziv guruhda boşqa bolalarni ham psixologik jihatdan tayyorlaş zarur. Bolalarga har bir insonning imkoniyatlari turliça bölişi, ayrim bolalarga ba'zi işlarni bajarişda köproq yordam kerak bölişi mumkinligi sodda va tuşunarli tarzda tuşuntiriladi. Masalan, harakatlanişi qiyin bölgan bolaga öyinda yordam beriş, nutqida qiyinçilik bölgan bolaning gapini sabr bilan tinglaş yoki topşiriqni bajarişda qiynalayotgan döstiga kömaklaşiş orqali bolalarda hamjihatlik va mehribonlik fazilatlarini rivojlantiriş mumkin. Maktabgaça ta'lim taşkilotida soğlom psixologik muhit yaratiş uçun bolalar örtasidagi nizolarni öz vaqtida aniqlaş va bartaraf etiş ham muhimdir. Agar biror bola muntazam ravişda öyindan çetlaştirilsa yoki boşqa bolalar tomonidan masxara qilinsa, tarbiyaçi vaziyatni e'tiborsiz qoldirmasligi kerak. Bunday holatda bolaning fikri tinglanişi, vaziyatning sababi aniqlanişi va barça bolalar bilan tuşuntiriş işlari olib borilişi lozim. Zarur hollarda psixolog ham uşbu jarayonga jalb qilinadi. Ota-onalar bilan hamkorlik ham inklyuziv ta'limning muhim tarkibiy qismidir. Ota-onalarga bolaning individual ehtiyojlari, rivojlaniş xususiyatlari va psixologik holati haqida muntazam ma'lumot berib boriş kerak. Şu bilan birga, ota-onalarga bolani boşqa bolalar bilan soliştirmaslik, uning kiçik yutuqlarini rağbatlantiriş, mustaqilligini qöllab-quvvatlaş va uy şaroitida ham ijobiy psixologik muhit yaratiş tavsiya etiladi. Maktabgaça ta'lim taşkiloti, psixolog, tarbiyaçi va ota-onalarning hamkorligi bolaning tölaqonli rivojlanişiga katta yordam beradi.

Inklyuziv ta'limni samarali taşkil etişda maktabgaça ta'lim taşkilotining moddiy va jismoniy muhiti ham bolalarning ehtiyojlariga mos bölişi kerak. Guruh xonalari, öyin maydonçalari, sanitariya şaroitlari va boşqa joylar barça bolalar foydalanişi uçun qulay tarzda taşkil etilişi lozim. Alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bolalar uçun zarur moslaştirilgan jihozlar, körgazmali materiallar va rivojlantiruvçi vositalardan foydalaniş ularning ta'lim-tarbiya jarayonida faol iştirok etişiga yordam beradi. Maktabgaça ta'lim taşkilotida diskriminatsiyaning oldini olişning eng muhim şartlaridan biri tarbiyaçilarning inklyuziv pedagogika va bolalar psixologiyasi böyiça bilimlarini muntazam oşirib borişidir. Tarbiyaçi bolaning rivojlanişidagi özіga xos xususiyatlarni töğri tuşunişi, unga individual yondaşişi va boşqa bolalar bilan teng iştirok etişi uçun zarur şaroit yaratişi kerak. Şuningdek, tarbiyaçining bolaning ota-onasi va psixolog bilan hamkorlikda işlaşi maqsadga muvofiq. Tadqiqot davomida inklyuziv ta'lim şaroitida diskriminatsiyaning yuzaga keliş sabablari va uning öquvçilarning ta'lim jarayonidagi iştirokiga ta'siri tahlil qilindi. Örganişlar şuni körsatadiki, diskriminatsiya nafaqat öquvçilarning jismoniy yoki intellektual imkoniyatlari bilan boğliq, balki jamiyatdagi stereotiplar, notöğri qaraşlar, pedagogik yondaşuvdagi kamçiliklar va ta'lim muhitining yetarliça moslaştirilmaganligi bilan ham boğliq.

Tahlil natijasida inklyuziv ta'limda diskriminatsiyaning asosiy sabablaridan biri sifatida öquvçilar örtasidagi individual farqlarni töğri qabul qilmaslik holati aniqlandi. Ayrim hollarda nogironligi bölgan, alohida ta'lim ehtiyojlariga ega yoki ijtimoiy jihatdan himoyaga muhtoj bolalarga nisbatan salbiy stereotiplarning şakllanişi ularning tengdoşlari bilan muloqotiga va ta'lim jarayonida faol iştirok etişiga tösqinlik qiladi. Şuningdek, pedagoglarning inklyuziv ta'lim metodlari böyiça yetarli bilim va amaliy könikmalarga ega bölmasligi ham muhim omillardan biri ekanligi kuzatildi. Har bir bolaning individual ehtiyojlarini hisobga olmasdan, bir xil metod va talablarning qöllanilişi ayrim öquvçilarning ta'lim oliş imkoniyatlarini çeklaşi mumkin. Şu sababli pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini oşiriş va inklyuziv pedagogika böyiça muntazam malaka oşiriş tizimini takomillaştiriş zarur.

XULOSA

Olib borilgan tadqiqot natijalari şuni körsatadiki, inklyuziv ta'limda diskriminatsiya ta'lim jarayonining sifatiga, öquvçilarning ijtimoiy moslaşuviga va ularning öz imkoniyatlarini töliq namoyon etişiga salbiy ta'sir körsatişi mumkin. Diskriminatsiyaning yuzaga kelişida jamiyatdagi stereotiplar, öquvçilarning individual xususiyatlarini yetarli darajada hisobga olmaslik, pedagoglarning inklyuziv ta'lim böyiça kasbiy tayyorgarligi yetarli emasligi hamda ta'lim muhitining barça öquvçilar ehtiyojlariga moslaştirilmaganligi muhim omillar sifatida namoyon böladi.

Xulosa qilib aytganda, maktabgaça ta'lim taşkilotlarida inklyuziv ta'lim jarayonida diskriminatsiyaning oldini oliş bolalarga teng munosabatda böliş, ularning individual xususiyatlarini hurmat qiliş, psixologik qöllab-quvvatlaş va soğlom ijtimoiy muhit yaratiş orqali amalga oşiriladi. Har bir bola özini xavfsiz, kerakli va qadrlangan inson sifatida his qilişi kerak. Ayniqsa, alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bölgan bolalarga mehr, sabr, e'tibor va individual yondaşuv zarur. Psixolog, tarbiyaçi va ota-onalarning hamkorligi bolaning ruhiy barqarorligini, özига bölgan işonçini va tengdoşlari bilan ijobiy munosabatlarini şakllantirişga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar röyxati:

1. Özbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toşkent, 2023.
2. Özbekiston Respublikasining "Ta'lim töğrisida"gi Qonuni. ÖRQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr. https://lex.uz/docs/-5013007
3. Özbekiston Respublikasining "Maktabgaça ta'lim va tarbiya töğrisida"gi Qonuni. ÖRQ-595-son, 2019-yil 16-dekabr. https://lex.uz/ru/docs/-4646908
4. Özbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktabrdagi 638-son qarori "Alohida ta'lim ehtiyojlari bölgan bolalarga ta'lim beriş tizimini takomillaştiriş çora-tadbirlari töğrisida". https://lex.uz/ru/docs/-5679836
5. Özbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 24-dekabrdagi 818-son qarori. Maxsus ta'lim ehtiyojlari bölgan bolalarga sifatli ta'lim oliş imkoniyatlarini yaratiş va ularning ijtimoiy integratsiyasini ta'minlaşga oid me'yoriy hujjat. https://lex.uz/uz/docs/-7942665
6. UNESCO. Convention against Discrimination in Education. – Paris: UNESCO, 1960.
7. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and Education – All Means All. – Paris: UNESCO, 2020.
8. UNESCO. Inclusion in Education: What You Need to Know. – Paris: UNESCO.
9. UNICEF. Inclusive Education: Every Child Has the Right to Learn. – New York: UNICEF.

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Aşurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovçi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №11(1)

© Materiallar köçirib bosilganda "Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida körsatilişi şart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan Özbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toşkent şahar, Yunusobod tumani 19-mavze, 17-uy.